

Voorwoord

Bij *Dialexicon Twents Online 2.0*

Na een paar drukke jaren kunnen we nu eindelijk de complete basisversie van het *Dialexicon Twents Online* (DTO) aanbieden aan alle belangstellenden wereldwijd. Naast de eerder vrijgegeven lijst *Twents-Nederlands*, hebben we nu ook de lijst *Nederlands-Twents* en een paar extraatjes, zoals een *Twents rijmwoordenboek* en de dobbelknop voor de weergave van een willekeurig artikel.

Voor wie of wat

Het DTO wil in de eerste plaats een woordenboek zijn voor iedereen die weleens een onbekend *Twents* woord of een mooie *Twentse* uitdrukking zoekt. Maar zeker ook voor wie wat meer wil weten van de taal van Twente of helemaal *hoar van n hoond* wil hebben waar het gaat om plaatselijke klankverschillen, om vervoegingen of om de geschiedenis van een woord. De opzet is dan ook zo, dat niet alleen de gewone, onregelmatige gebruiker er iets aan kan hebben, maar ook de dieper gravende onderzoeker. Bijna alles is na te gaan via bronvermeldingen, en naar verhouding heb ik maar weinig woorden en gebruiksvoorbeelden zelf bedacht of afgeleid.

Hoe het zo kwam

Aan dit webwoordenboek ging een ontwikkeling over meer dan dertig jaar vooraf. Eerder verschenen:

- In 1998 het woordenboekprogramma *Dialexicon Twents* voor MS-DOS, met 16.000 trefwoorden *Twents-Nederlands*, en *Nederlands-Twents*.
- In 2003 de uitgebreide Windows-versie daarvan, met 27.000 trefwoorden.
- In 2011 het min of meer automatisch door de uitgebreide Windows-versie samengestelde papieren *Woordenboek Twents-Nederlands* (50.000 trefwoorden) en het *Woordenboek Nederlands-Twents*.

Het heeft hierna veel te lang geduurd voor dit webwoordenboek van de grond kwam. Er waren wel een paar pogingen om er samen met anderen wat van te maken, maar daar bleef het bij. Totdat Gijs Leussink zijn vrijwillige diensten aanbood als webontwikkelaar en *Twents* taalliefhebber. *En doar gung t hen!* Na twee jaar intensieve samenwerking konden we op 30 december 2024 (als verjaardagskadootje voor mezelf) een eerste versie met alleen *Twents-Nederlands* vrijgeven. Deze tweede versie, met de vertaalwoordenlijst *Nederlands-Twents* erbij, kostte meer hoofdbreken dan gedacht en kon pas nu verschijnen.

Ik ben Gijs veel dank verschuldigd voor zijn inspanningen en zijn enthousiasme.

Nieuwigheden

Op zich is er weinig bijzonders te zien aan een webwoordenboek als dit. Het idiote aantal van zo'n honderdduizend vertalingen valt misschien op, of de populaire dobbelknop, maar uniek zijn toch wel een paar minder in het oog springende dingen:

- Bij de meeste bronvermeldingen van een *Twents* woord of gebruiksvoorbeeld kun je meteen het geciteerde boek inzien. Dit gaat via een link naar een mediapagina van de *Twentse Taalbank*, waar vervolgens van dat boek een doorzoekbaar leesbestand (pdf) kan worden geopend.
- Beide woordenboeklijsten T-N en N-T worden automatisch afgeleid van één bronwoordenlijst T-N die met een simpele tekstverwerker aan te passen is. Hierin staan ook de nodige aanwijzingen voor het samenstellen van de vertaalwoordenlijst N-T, bijvoorbeeld bij welke Nederlandse trefwoorden de *Twentse* gebruiksvoorbeelden uit T-N terug te vinden moeten zijn. Aanpassingen doe je dus maar op één plek, en dan komen ze vanzelf in beide lijsten T-N en N-T terecht. Dat is bijzonder handig bij regelmatige verbeteringen en uitbreidingen.

Toekomstmuziek

Het is de bedoeling dat er in de loop van 2026 een derde versie van DTO verschijnt, met contactformulieren voor het doorgeven van correcties en aanvullingen, met taalkaartjes en allerlei zoeken en hulpfuncties. Ook het eenvoudig delen van artikelen via sociale media wordt dan mogelijk gemaakt. Zolang er nog geen contactformulieren zijn, kunnen gebruikers naar aanleiding van de werking en de

inhoud van DTO hun correcties, aanvullingen en suggesties mailen naar dialexicon@home.nl.

Ook inhoudelijk zijn er de komende jaren nog wel uitbreidingen te verwachten. Zolang ik het leuk vind en in staat ben woorden en gebruiksvoorbeelden toe te voegen en bestaande onvolkomenheden te verbeteren, zal ik dat zeker blijven doen.

Omdat het wereldwijd in de lucht houden van dit webwoordenboek relatief weinig geld kost, zal het, waarschijnlijk ook als ik er niet meer ben, nog vele jaren gratis en zonder reclame beschikbaar kunnen blijven onder de hoede van een passende partij.

Ik verwacht dat het aantal gebruikers na een eerste stijging op de lange duur geleidelijk zal afnemen met het aantal resterende Twents-sprekers en andere belangstellenden, totdat er niemand van over is. Of er daarna nog weleens een nieuwsgierige onderzoeker de weg naar dit woordenboek zal weten te vinden, zou natuurlijk prachtig zijn, maar ook daarover maak ik me geen illusies in deze waanzinnige wereld. Het is al mooi dat het er is en dat de hier verzamelde kennis, als het een beetje meezit, nog lang te vinden zal zijn.

Tot slot

De Friese taalkundige Joost Hiddes Halbertsma was eind 1835 de eerste die over en in het Twents publiceerde. Zijn bijna honderd bladzijden tellende ‘proeve’ in de *Overijsselsche Almanak voor Oudheid en Letteren* vond meteen navolging in Twente, bij Johannes Behrns (Enschede), Jacob Stork (Weerselo), George de Thouars (Denekamp) en Johan Helderman (Oldenzaal). Halbertsma stond daarmee aan de wieg van de Twentse taal- en letterkunde.

We zijn ondertussen 190 jaar verder en moeten constateren dat er nu, op de valreep, weer een Fries bezig is geweest met het vastleggen en toegankelijk maken van de taal van Twente. Ik wil beslist niet beweren dat Friezen daar beter in zijn dan Twenten. Als mijn grote voorbeeld Herman Lambertus Bezoen niet zo jong gestorven was in 1953, dan was er in de jaren zestig of zeventig vast een dik en degelijk Twents woordenboek van zijn hand verschenen. Het heeft niet zo mogen zijn. We moesten het doen met *n Dikn Diekhoes*. Dat woordenboek van G.J.H. Dijkhuis kreeg dan wel drie drukken, maar bleek toch niet zo handig wanneer je je echt in de streektaal wilde verdiepen, of gewoon een vertaling zocht.

Het voordeel van een *boetnmaarksn* als ik is misschien wel, dat je wat meer afstand kunt nemen tot die kleurige lappendeken die het Twentse taallandschap steeds weer blijkt te zijn. Ik heb niet één van al die plaatselijke tongvallen met de paplepel ingegoten gekregen en ik vraag me nooit af waar het ‘echte’ Twents nog wordt of werd gesproken. Iedere variant is hier evenveel waard.

Er zijn ook mensen die geloven dat hun eigen taal de ware is. Een inhoudelijk gesprek over zoiets als de schrijfwijze wordt dan al gauw ongemakkelijk, als taal en spelling met elkaar worden verward. En ik dan natuurlijk weer roepen dat dat twee héél verschillende dingen zijn.

Over mijn bemoeienissen met de taal van Twente is nogal verschillend gedacht. In 1995 mocht ik van de voorzitter van de Kreenk vuur de Twentse Sproak niet in de werkgroep die hun tweede spelling ging voorbereiden, letterlijk omdat ik een Fries was. Ik kon dus mooi mijn eigen gang blijven gaan. Zestien jaar later kreeg ik de Twentse Taalprijs. Nu is dat allemaal geschiedenis en doen we *dom verdan*.

Net als toen hoop ik dat dit woordenboek nog lang een bron van kennis en creativiteit zal zijn.

Het is geen toeval dat de dag waarop ik dit voorwoord onderschrijf, ook de geboortedag is van de eigenzinnige, maar zeer geleerde streektaalpionier Joost Hiddes Halbertsma. *Eala!*

Goaitsen van der Vliet

Enschede, 23 oktober 2025